

РЕЦЕНЗИЈА РУКОПИСА доцента др ЈЕЛЕНЕ ПАВЛИЧИЋ ШАРИЋ
Баштина Богородице Љевишке у Призрену и очување памћења

Књига колегинице Јелене Павличић Шарић, с насловом *Баштина Богородице Љевишке у Призрену и очување памћења*, написана је на 280 страница ауторског текста са пратећим прилозима, фотографијама, списком литературе, индексом имена и појмова и биографијом. Реч је о монографском остварењу које за предмет има историју баштињења катедралне цркве негдашње призренске епископије као средњовековног споменика од изузетне важности не само за нашу историју уметности, већ и за духовну повесницу српског народа. Због тога је и у рукопису нагласак оправдано стављен на разумевање угрожености те споменичке целине у новије доба и разматрање могућности њене заштите. Проблем ефикасности заштите ауторка препознаје као проблем памћења, па се и истраживање у основи односи на *праксе баштињења* цркве Богородице Љевишке у Призрену кроз време. Поменуте праксе генеришу различите *моделе памћења*, као односа према споменику у оквиру система заштите, чиме су временом и утицале на конституисање самог *појма баштине*. На такво гледиште, које има упориште у савременим теоријама науке о баштини, ауторка најпре упућује одговарајућим насловом монографије, а потом уводним поглављем, које појашњава структуру функционално компонованог рада.

Два прва расправна дела књиге посвећена су проблемима праксе заштите и очувања споменичког наслеђа, као и савременом концепту баштине као целини смисаоно обједињених искустава прошлости и садашњости. У тим поглављима сучељавају се и разматрају не само вишедисциплинарни приступи у науци о баштини већ и теорија и пракса заштите. Важни доприноси остварени су у том домену захваљујући савременој музеологији, посебно централно-европском приступу, односно херитологији као науци о баштини, а ауторка истиче *идеалистичку заштиту* као ону која не мора постојати само у примисли. Инсистирањем на постулатима тог концепта, ослушкивањем промена у науци, али и у друштвеној стварности она исказује веру (научно, не само духом подржана) у њено остварење. Да промене у пракси заштите наслеђа прате, иако споро, дух времена и развој науке, доказује и развој споменичког права, чији преглед колегиница Павличић Шарић даје на крају ове расправне целине. Резултати њених истраживања показују да се однос према споменику кроз веома дуг период испољавао као однос према документу прошлости, па је у том смислу методологија његове заштите била скоро непромењена, на нивоу фактографског бележења и обнове појединачних споменичких својстава, док је домен инретпретације, односно теоријских тумачења био резервисан искључиво за историјске науке. Тек крајем двадесетог века у науци долази до препознавања споменика као документа садашњости, што нужно води одговорнијем приступу наслеђу, с једне стране, и проширивању

категорија вредновања споменика, с друге стране. Ауторка истиче да доприноси херитолошке науке упућују на то да методологију заштите можемо проширити у оној мери која обједињује нове, препознате вредности споменика, односно, стварати мере заштите споменика спрам спознаје значаја његових различитих вредности за савремени тренутак.

Испитивање досадашње праксе заштите, али и примене поменутих теоријских поставки, спроведено је потом у оквиру студије случаја – цркве Богородице Љевипке у Призрену, као споменика културе од изузетног значаја, односно дела Светске културне баштине. Анализа и тумачење досадашњих пракси баштињења приказани су у два обимнија поглавља. Једно се односи на период од 1948. године, када је Богородица Љевишка заштићена као културно добро, до 1999, а друго на период након те ратне године и нагле промене односа према споменику.

Период 1948 – 1999. је осветљен захваљујући темељном истраживању архивске документације и литературе, односно теренском раду и спроведеним интервјуима са баштиницима. Приказане су све фазе препознавања, валоризације, заштите, презентације и интерпретације вредности Богородице Љевишке. Посебно су истражене, али и протумачене улоге повереника, чувара, кустоса, конзерватора, кописта и других посленика у систему заштите, о којима се мало или нимало није знало. Такође, расветљено је питање музејске употребе и музејске намене цркве о којој је реч.

У наредном поглављу период након 1999. приказује се као време поларизације идентитета и друштвено-политичких интереса која оставља последице на споменичку баштину на Косову и Метохији, па се и питање (зло)употребе наслеђа истражује с посебном пажњом. Уништавање и угрожавање цркава се тумачи у корелацији са реинтерпретирањем и негирањем идентитета истих, односно физичка угроженост баштине доводи се у непосредну везу са њеним семантичким угрожавањем. Колегиница Јелена Павличих Шарић показује да је *затирање памћења*, заправо најопаснији начин угрожавања споменика, то јест једини који може довести до његовог потпуног ишчежавања, те нас тако још једном враћа на почетну хипотезу о *очувању памћења* као најефикаснијем моделу заштите. Тај модел подразумева да је систем заштите наслеђа обавезан *садржајем појма баштине*, а не само правном легислативом, односно, да му је изворна дужност да чува/памти искуства ранијих баштиника предмета заштите и све откривене и вредноване културне вредности споменика чини доступним.

Све речено сведочи о томе да је ауторка спровела темељно, методолошки комплексно и свеобухватно научно истраживање с вредним резултатом. Постављајући споменичко наслеђе у ракурс херитолошке науке, знатно шири од појединачних оквира историје уметности, историје архитектуре, црквене историје, историје друштвеног живота и тако даље, оно продубљује досадашња сазнања о Богородици Љевишкој, даје замашан допринос интерпретацији баштине и пружа основу за унапређење праксе заштите споменичког наслеђа.

Монографија Башина Богородице Левичке у Призрену и очување памћења представља резултат оригиналног и плодотворног научног истраживања и несумњиво заслужује препоруку за објављивање.

У Београду, 24. априла 2021.

Драган Војводић

др Драган Војводић, редовни професор
Филозофског факултета Универзитета у Београду,
дописни члан САНУ